

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ČETVRTI ODJEL

ODLUKA

Aplikacije br. 16503/08 i 67588/09
Branka ŽERAJIĆ protiv Bosne i Hercegovine
i Mira GOJKOVIĆ protiv Bosne i Hercegovine

Evropski sud za ljudska prava (Četvrti odjel), zasijedajući dana 13.11.2014. godine kao vijeće u sljedećem sastavu:

Ineta Ziemele, *predsjednica*,

George Nicolaou,

Ledi Bianku,

Nona Tsotsoria,

Zdravka Kalaydjieva,

Paul Mahoney,

Krzysztof Wojtyczek, *sudije*,

i Françoise Elens-Passos, *registrar odjela*,

Faris Vehabović, sudija izabran iz Bosne i Hercegovine, nije mogao postupati u ovom predmetu (pravilo 28). Vlada je stoga imenovala Nonu Tsotsoriu, sudiju izabranu iz Gruzije, da postupa umjesto njega (član 26. stav 4. Konvencije i pravilo 29).

Povodom navedenih aplikacija podnesenih 7.03.2008. godine, odnosno 20.11.2009. godine,

imajući u vidu izjašnjenja koja su dostavile strane u postupku, nakon vijećanja, odlučio je kako slijedi:

ČINJENICE

1. Aplikantica u prvom slučaju, gđa Branka Žerajić, državljanka je Bosne i Hercegovine, rođena 1946. godine, koja živi u Srbiji. Pred Sudom je zastupao g. A. Zečević, advokat iz Beograda. Aplikantica u drugom predmetu je gđa Mira Gojković, državljanka Bosne i Hercegovine, rođena 1955. godine, koja također živi u Srbiji. Nju je pred Sudom zastupao g. B. Čupović.

2. Vladu Bosne i Hercegovine („vlada“) zastupala je gđa Z. Ibrahimović, zamjenik zastupnika.

A. Okolnosti predmeta

3. Činjenice ovog predmeta, kako su ih predočile strane u postupku, mogu se sažeti na sljedeći način.

1. Relevantni kontekst predmeta

4. U Bosni i Hercegovini je nakon proglašenja njene neovisnosti dana 6.03.1992. godine, otpočeo brutalan rat. Po svemu sudeći, više od 100.000 ljudi je izgubilo život, a više od 2.000.000 je raseljeno tokom ovoga rata. Procjenjuje se da je nestalo oko 30.000 osoba, a oko jedna četvrtina njih se još uvijek vodi kao nestali. Sukob je okončan 14.12.1995. godine kada je stupio na snagu Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini. Prema ovom sporazumu, Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske.

5. Reagirajući na zločine koji su se tada činili u Bosni i Hercegovini, dana 25.05.1993. godine, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda donijelo je Rezoluciju 827. kojom je osnovan Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju („MKSJ“), sa sjedištem u Hagu. Više od 70 osoba već je osuđeno, a postupci se još uvijek vode za 20 optuženih. U periodu od februara 1996. do oktobra 2004. godine, domaća tužiteljstva u Bosni i Hercegovini bila su obavezna podnositi svoje predmete MKSJ-u na pregled; niko nije mogao biti uhapšen zbog sumnje da je počinio ratni zločin ako prethodno Tužiteljstvo MKSJ-a nije dobilo spis predmeta i utvrdilo da on sadrži uvjerljive optužbe (procedura „Pravila puta“). Nadalje, MKSJ je imao primat u odnosu na domaće sudove i mogao je preuzeti istragu i suđenje u bilo kojoj fazi postupka u interesu međunarodne pravde. Kao dio strategije okončanja rada MKSJ-a, početkom 2005. godine osnovan je Odjel za ratne zločine u okviru Suda Bosne i Hercegovine („Državni sud“) koji je dobio primat u odnosu na druge sudove u Bosni i Hercegovini u pogledu procesuiranja ratnih zločina. Državni sud je pravomoćno osudio više od 100 osoba. Nadležni entitetski sudovi osudili su mnoge druge (vidi tačke 20-22 dalje u tekstu).

6. Nadalje, Međunarodna komisija za nestale osobe („ICMP“) osnovana je 1996. godine na inicijativu predsjednika Sjedinjenih Američkih Država, Clintona. Njeno sjedište je u Sarajevu. Do sada je ICMP pomoću DNK analize identificirala više od 14.000 nestalih osoba u Bosni i Hercegovini, dok su domaći organi tradicionalnim metodama identificirali više od 8.000 nestalih osoba. Godine 2005, vlada Bosne i Hercegovine i ICMP osnovali su Institut za nestale osobe, također sa sjedištem u Sarajevu (vidi tačku 14. dalje u tekstu) koji je počeo s radom 1.01.2008. godine.

2. *Nestanak muževa aplikantica u ovom predmetu*

7. G. Božidar Žerajić i g. Radomir Gojković nestali su na području Sarajeva, koje je bilo pod kontrolom snaga ARBiH¹, dana 24.07.1992. godine, odnosno 12.05.1992. godine.

3. *Krivični postupci*

(a) **Postupci pred MKSJ**

8. MKSJ je osudio šesticu pripadnika ARBiH za različite zločine počinjene protiv Srba² za vrijeme rata, uključujući ubistva i okrutno postupanje u logorima Čelebići i Kamenica (Zdravko Mucić, Hazim Delić, Esad Landžo, Enver Hadžihasanović, Amir Kubura i Rasim Delić), ali nijedan od tih predmeta nije se bavio ubistvima Srba u Sarajevu koja su počinile te oružane snage.

(b) **Domaći postupci**

9. Domaći organi vlasti uzeli su izjave od niza osoba. Međutim, još uvijek nije formalno podignuta optužnica budući da identitet počinitelja u slučaju g. Žerajića još uvijek nije utvrđen, te da su glavni osumnjičeni u slučaju g. Gojkovića (sa inicijalima S.S., S.K. i J.P.) poginuli u periodu 1992/93. Istovremeno, domaći organi su okončali istrage povodom drugih zločina snaga ARBiH protiv Srba u Sarajevu; do sada su podignute optužnice protiv S.B., M.F., I.Č., R. A. I I-N. V., a krivični postupci su u toku.

4. *Proglašenje nestalih osoba umrlim*

10. Dana 6.09.1999. godine gđa Žerajić je zatražila i dobila rješenje kojim se njen suprug proglašava umrlim.

5. *Identifikacija posmrtnih ostataka*

11. Iako su vršene mnoge ekshumacije na području Sarajeva, muževi ovih aplikantica još uvijek nisu identificirani.

¹ Lokalne oružane snage u čijem sastavu su uglavnom bili Bošnjaci, osnovane 15.04.1992. godine, koje su bile lojalne centralnoj vlasti u Sarajevu. Bošnjaci su se do rata koji se vodio u periodu 1992-95 nazivali Muslimanima. Naziv „Bošnjaci“ treba razlikovati od naziva „Bosanci“ koji označava građane Bosne i Hercegovine bez obzira na etničko porijeklo.

² Srbi su etnička grupa čiji pripadnici mogu biti porijeklom iz Srbije ili iz drugih država uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Naziv „Srbi“ obično se koristi kada se misli na pripadnike etničke grupe, bez obzira na njihovo državljanstvo; treba ga razlikovati od naziva „Srbijanac“ koji se obično odnosi na državljane Srbije.

6. Postupci pred Komisijom za ljudska prava Bosne i Hercegovine i Ustavnim sudom

12. U slučaju gđe Žerajić, dana 3.11.2004. godine Komisija za ljudska prava je utvrdila da je došlo do povrede članova 3. i 8. Konvencije. Ona je naredila Federaciji Bosne i Hercegovine da pruži sve informacije koje ima u svome posjedu, a koje se odnose na sudbinu ili mjesto gdje se nalazi g. Žerajić, te da provede potpunu, sadržajnu, temeljitu i detaljnu istragu s ciljem privođenja pravdi onih koji su odgovorni. Na kraju, ona je gđi Žerajić dosudila 5.000 konvertibilnih maraka (KM)¹ na ime nematerijalne štete. U slučaju gđe Gojković, Ustavni sud je dana 13.09.2007. godine donio sličnu odluku, međutim, nije dosuđena odšteta.

B. Relevantno domaće pravo

1. Zakon o nestalim osobama iz 2004. godine

13. Zakon o nestalim osobama stupio je na snagu dana 17.11.2004. godine („Službeni glasnik BiH“, br. 50/04). U skladu s članom 3. toga zakona, porodice imaju pravo da znaju za sudbinu nestalih osoba (odnosno, gdje se one nalaze ako su još žive, ili okolnosti njihove smrti i mjesto ukopa, ako su mrtve), te da dobiju njihove posmrtno ostatke. Prema članu 4. toga zakona, relevantne domaće vlasti su obavezne pružiti svaku takvu informaciju kojom raspolažu.

14. Član 7. toga zakona predviđa uspostavu Instituta za nestale osobe. Godine 2005., ICMP i vlada Bosne i Hercegovine osnovali su Institut sa sjedištem u Sarajevu u skladu s tom odredbom i Sporazumom o preuzimanju uloge suosnivača Instituta za nestale osobe BiH („Službeni glasnik BiH –Međunarodni ugovori“, broj:13/05). Institut je počeo s radom 1.01.2008. godine. Jedan od organa Instituta je Savjetodavni odbor, sastavljen od šest predstavnika porodica nestalih osoba (vidi član 10. navedenog Sporazuma).

15. Prema članu 9. ovog zakona, status nestale osobe prestaje danom identifikacije. Prema tome, ako je nestala osoba proglašena umrlom, ali njeni posmrtni ostaci nisu pronađeni i identificirani, proces traženja se nastavlja.

16. U skladu sa članom 11. zakona, porodice nestalih osoba imaju pravo na mjesečnu finansijsku pomoć pod određenim uslovima, naročito ako ih je do nestanka izdržavao nestali član porodice, te ako im je još uvijek potrebno izdržavanje (odnosno, ako nisu u plaćenom radnom odnosu i ne primaju socijalnu pomoć koja iznosi više od 25% prosječne plaće isplaćene u Bosni

¹ Konvertibilna marka koristi isti fiksni tečaj prema euru koji ima i njemačka marka (1 euro = 1,95583 konvertibilnih maraka).

i Hercegovini¹). Član 15. zakona u tu svrhu propisuje uspostavu Fonda za nestale osobe. Međutim, kako taj Fond još uvijek nije osnovan, do sada nije bilo nikakvih isplata.

17. Porodice nestalih osoba također imaju pravo, između ostalog, na privremeno upravljanje imovinom nestalih osoba, sahranu posmrtnih ostataka o javnom trošku, te prednost u pogledu pristupa obrazovnim institucijama i zaposlenja za djecu nestalih osoba (član 18. zakona).

18. Član 21. zakona propisuje uspostavu Centralne evidencije u cilju verifikacije podataka o nestalim osobama iz raznih izvora (vladinih agencija, udruženja porodica nestalih osoba, ICMP-a i Međunarodnog komiteta crvenog krsta), te stvaranje jedinstvene baze podataka. Iako je Centralna evidencija uspostavljena 3.02.2011. godine, kako izgleda, proces verifikacije još traje. Kada se taj proces završi, svi koji su evidentirani kao nestali biće proglašeni umrlima (član 27. zakona), ali proces traženja će se i dalje nastaviti (vidi tačku 15. u tekstu gore).

2. Proglašenja nestalih osoba umrlim

19. Unatoč činjenici da je proces verifikacije naveden u tački 18. još uvijek u toku, svako može zatražiti da se donese rješenje o proglašenju nestale osobe umrlom (vidi Zakon o vanparničnom postupku iz 1998. godine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 2/98, 39/04, 73/05; Zakon o vanparničnom postupku iz 2009. godine, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 36/09).

3. Predmeti ratnih zločina

20. Predmeti ratnih zločina općenito spadaju u nadležnost Državnog suda, ali Državni sud može ustupiti takav predmet nadležnom entitetskom sudu u skladu s kriterijima navedenim u tački 21. u daljem tekstu (vidi član 27. Zakona o krivičnom postupku iz 2003. godine). Na primjer, samo u 2012. godini Državni sud je ustupio 217 predmeta u korist 15 entitetskih sudova².

21. Prema Pravilniku o pregledu predmeta ratnih zločina iz decembra 2004. godine, sljedeće kategorije predmeta su, u pravilu, trebale biti procesuirane pred Državnim sudom: (a) predmeti koji se odnose na genocid, istrebljenje, višestruka ubistva, silovanja i druge teške seksualne zločine kao dio sistema (poput onih u logorima), stavljanje u ropski položaj, mučenje, progon na široko rasprostranjenoj i sistematskoj osnovi, masovno odvođenje

¹ Prosječna plaća isplaćena u Bosni i Hercegovini u 2013. godini bila je 423 eura.

² Vidi Godišnji izvještaj Ureda registrara za Odjel I za ratne zločine i Odjel II za organizirani kriminal, privredni kriminal i korupciju Krivičnog i Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine, te za Posebni odjel za ratne zločine i Posebni odjel za organizirani kriminal, privredni kriminal i korupciju Tužiteljstva Bosne i Hercegovine za 2012. godinu, str. 57-59.

u logore; (b) predmeti protiv nekadašnjih ili sadašnjih vojnih zapovjednika, nekadašnjih ili sadašnjih političkih vođa, nekadašnjih ili sadašnjih nositelja pravosudnih funkcija, nekadašnjih ili sadašnjih načelnika policije, zapovjednika logora, osoba sa nekadašnjom ili sadašnjom notornom reputacijom, višestrukih silovatelja; (c) predmeti svjedoka insajdera ili osumnjičenih; (d) ukoliko postoji opasnost od zastrašivanja svjedoka; i (e) predmeti protiv počinitelja iz određenog područja u kojem oni uživaju simpatije ili u kojem je tamošnjim vlastima u interesu da spriječe javnu istragu zločina. Svi drugi predmeti ratnih zločina su, u pravilu, trebali biti procesuirani pred entitetskim sudovima.

22. U decembru 2008. godine vlasti su donijele Državnu strategiju za rad na predmetima ratnih zločina koja je propisala nove kriterije. Međutim, oni su skoro identični kriterijima navedenim u tački 21. Strategija također definira vremenske rokove, kapacitete, kriterije i mehanizme za upravljanje tim predmetima, standardizaciju prakse sudova, pitanja regionalne saradnje, zaštitu i podršku žrtvama i svjedocima, kao i finansijske aspekte i vršenje nadzora nad provođenjem strategije. Jedan od ciljeva jeste da se procesuiraju najsloženiji predmeti i predmeti od najvećeg prioriteta u roku od sedam godina (odnosno, do kraja 2015. godine), a ostali predmeti ratnih zločina u roku od petnaest godina (odnosno, do kraja 2023. godine). Kako bi ispunile ove rokove domaće vlasti su, između ostalog, u zadnjih 12 mjeseci skoro dvostruko povećale broj tužitelja državnog tužiteljstva koji rade na predmetima ratnih zločina (sa 19 na 37).

PRITUŽBE

23. Aplikantice navode da nije bilo efikasne istrage o nestanku i smrti njihovih muževa, te da su vlasti pokazale potpunu ravnodušnost za njihove patnje. One se pozivaju na članove 2, 3, 5, 6, 8, 13 i 14. Konvencije.

PROPISI

A. Spajanje aplikacija

24. S obzirom na njihovu zajedničku činjeničnu i pravnu pozadinu, Sud je odlučio da spoji ove dvije aplikacije u skladu s pravilom 42. stav 1. Pravila Suda.

B. Član 2. Konvencije

25. Vlada je navela da Sud nema vremensku nadležnost, da su aplikacije podnesene neblagovremeno, odnosno da aplikanti ne mogu više tvrditi da imaju status žrtve. Alternativno, vlada tvrdi da je predmet očigledno neosnovan jer je, po njenom mišljenju, istraga nestanka i smrti muževa ovih aplikantica ispunila sve zahtjeve člana 2.

26. Aplikantice su navele da tužena država nije ispunila svoju procesnu obavezu koja proizlazi iz člana 2. Konvencije, da ispita nestanak i smrt njihovih muževa. One su posebno kritikovale činjenicu da posmrtni ostaci njihovih muževa još uvijek nisu identificirani, te da nisu privedeni pravdi oni koji su odgovorni za njihov nestanak i smrt. Član 2. na koji se pozivaju u relevantnom dijelu propisuje sljedeće:

„1. Svačije pravo na život zaštićeno je zakonom...“

27. Pitanja koja je pokrenula vlada, odnosno ima li Sud vremensku nadležnost za razmatranje ovog slučaja, da li su aplikacije podnesene unutar šestomjesečnog roka, te da li aplikantice još uvijek mogu tvrditi da su žrtve, ispitana su u sličnim okolnostima u predmetu *Palić protiv Bosne i Hercegovine* (br. 4704/04, 15.02.2011.), i to prva dva u fazi razmatranja dopuštenosti, a treće u kontekstu razmatranja merituma predmeta.

28. Kada je riječ o alternativnom argumentu vlade, Sud ponovno ističe da član 2. Konvencije zahtijeva da vlasti provedu službenu istragu povodom uvjerljive tvrdnje da je neka osoba, koja je posljednji put viđena dok je bila u njihovoj nadležnosti, nakon toga nestala u kontekstu situacije opasne po život. Kada je riječ o nestancima u okolnostima opasnim po život, procesna obaveza provođenja istrage ne može se završiti pronalaskom tijela ili pretpostavkom o smrti; ovo baca svjetlo samo na jedan aspekt sudbine nestale osobe. Uglavnom ostaje obaveza da se objasni nestanak i smrt, kao i da se identificira i procesuiraju svaki počinitelj nezakonitih radnji u vezi s tim. Prema utvrđenoj praksi Suda, istraga mora biti nezavisna od svih onih koji su bili umiješani u događaje, mora biti efikasna u smislu da se na osnovu nje mogu utvrditi činjenice i da može dovesti do identifikacije i kažnjavanja odgovornih, mora biti dostupna srodnicima žrtve u mjeri u kojoj je to neophodno da bi se zaštitili njihovi legitimni interesi, te se mora provesti u razumno kratkom roku i ekspeditivno (vidi, među mnogim izvorima, *Kurt protiv Turske*, 25.05.1998., tačka 124, *Izveštaji o presudama i odlukama 1998 III; Varnava i drugi protiv Turske* [GC], br. 16064/90 i dr., tačka 145, ESLJP 2009; *Palić*, citirana u tekstu gore, tačka 63; *Asocijacija „21. decembar 1989“ i drugi protiv Rumunije*, br. 33810/07 i 18817/08, tačka 97, 24.05.2011; i *Aslakhanova i drugi protiv Rusije*, br. 2944/06 i dr., tačka 121, 18.12.2012).

29. Pošto nema naznaka da istraga povodom nestanka i smrti muževa aplikantica nije bila neovisna, Sud će se pozabaviti pitanjem njene

efikasnosti. U vezi s tim, Sud napominje da posmrtni ostaci nestalih supružnika ovih aplikantica još uvijek nisu identificirani. Iako je ta činjenica za žaljenje, ona sama po sebi nije dovoljna da bi se utvrdila procesna povreda člana 2. Doista, Sud je već utvrdio da su domaći organi učinili sve što se od njih u konkretnim okolnostima poslijeratne situacije Bosni i Hercegovini realno moglo očekivati kako bi identificirali sve nestale osobe (vidi *Fazlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine* (odl.), br. 66758/09 *et al.*, tačka 35, 3.06.2014.). Nema razloga za drugačije utvrđenje u ovom slučaju.

30. Nadalje, iako je tačno da oni koji su direktno odgovorni za nestanak i smrt muževa aplikantica još uvijek nisu privedeni pravdi, iz spisa proizlazi da, osim glasina, jednostavno nema dokaza na osnovu kojih bi se pouzdano mogao utvrditi identitet direktnih počinitelja koji su još uvijek živi (vidi u tom pogledu, *Gürtekin i drugi protiv Kipra* (odl.), br. 60441/13 *et al.*, tačka 20, 11.03.2014.). Član 2. se ne može tumačiti tako da zahtijeva od vlasti da pokrenu krivično gonjenje bez obzira na raspoložive dokaze. Nikada ne treba olako pristupiti krivičnom gonjenju, posebno kada je riječ o tako teškim optužbama kao što je umiješanost u ratne zločine, jer to ima ozbiljan utjecaj na optuženog koji dolazi pod udar sistema krivičnog pravosuđa, budući da je izložen javnoj osudi uz sve prateće reperkusije po njegov ugled, privatnu, porodičnu i profesionalnu sferu života. S obzirom na pretpostavku nevinosti iz člana 6. stav 2. Konvencije, nikada se ne može uzeti da je određena osoba toliko sumnjiva da standard dokazivanja koji je potrebno primijeniti postaje beznačajan. Glasine i govorkanja predstavljaju opasan osnov za poduzimanje bilo kakvih mjera koje potencijalno mogu razoriti život osobe (vidi *Palić*, citiran gore, tačka 65, gdje je Sud smatrao da je istraga bila efikasna unatoč činjenici da nije došlo do osuđujućih presuda; *Mujkanović i drugi protiv Bosne i Hercegovine* (odl.), br. 47063/08 *i dr.*, tačka 39, 3.06.2014; *Fazlić i drugi*, citirana gore, tačka 37; *Šeremet protiv Bosne i Hercegovine* (odl.), br. 29620/05, tačka 35, 8.07.2014); *Muratpahić protiv Bosne i Hercegovine* (odl.), br. 31865/06, tačka 31, 2.09.2014; *Demirović i drugi protiv Bosne i Hercegovine* (odl.), br. 35732/09, tačka 32, 2.09.2014; i *Zuban i Hamidović protiv Bosne i Hercegovine* (odl.), br. 7175/06 i 8710/06, tačka 32, 2.09.2014). Doista, kako je Sud istakao u mnogim prilikama (vidi, na primjer, *Hugh Jordan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 24746/94, tačka 107, ESLJP, 2001-III, i *Palić*, citirana u tekstu gore, tačka 65), procesna obaveza iz člana 2. ne predstavlja obavezu koja se odnosi na rezultat, nego na način vršenja istrage.

31. Što se tiče dostupnosti istrage i postojanja dovoljnog uvida javnosti, Sud je već naglasio važnost prava žrtava i njihovih porodica i nasljednika da saznaju istinu o okolnostima događaja u kojima je došlo do drastične povrede osnovnih prava kao što je pravo na život. Međutim, ovaj aspekt te procesne obaveze ne zahtijeva da aplikanti imaju uvid u policijske spise ili kopije svih dokumenata za vrijeme istrage koja je u toku, ili da budu konsultirani ili obavještavani o svakoj poduzetoj mjeri (vidi *Asocijacija*

„21. decembar 1989“ i drugi, citirana u tekstu gore gore, tačka 106; *Gürtekin i drugi*, citirana gore, tačka 29; *Mujkanović i drugi*, citirana, tačka 40; *Fazlić i drugi*, citirana gore, tačka 38; *Šeremet*, citirana gore, tačka 36; *Muratspahić*, citirana gore, tačka 32; *Demirović i drugi*, citirana gore, tačka 33; *Zuban i Hamidović*, citirana gore, tačka 33). Ne može se automatski zahtijevati da se porodicama dostave imena potencijalnih osumnjičenika protiv kojih nije prikupljeno dovoljno dokaza za pokretanje krivičnog gonjenja. Ovo bi dovelo do opasnosti da porodice i drugi ljudi pretpostave da su te osobe zaista krive, te do potencijalno neugodnih reperkusija. U svakom slučaju, aplikanti nisu pokazali da nije odgovoreno na bilo koji njihov zahtjev za dostavljanje informacija (za razliku od slučaja *Asocijacija „21. decembar 1989“ i drugi*, citiran u tekstu gore, tačka 102). Tačno je da su nadležni organi vlasti ponekad pribjegavali objavljivanju izjava za javnost ili grupnim sastancima sa žrtvama i/ili njihovim udruženjima umjesto individualnih sastanaka, ali Sud ovaj pristup smatra razumnim u svjetlu velikog broja predmeta ratnih zločina pred domaćim sudovima, kao i velikog broja žrtava (vidi tačku 4. u tekstu gore). Sud je već utvrdio da se procesna obaveza iz člana 2. mora tumačiti na način da ne nameće nemoguć ili nesrazmjeran teret vlastima (*Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 28.10.1998., tačka 116, *Izveštaji 1998-VIII* i *Palić*, citirana gore, tačka 70).

32. U pogledu nepostojanja ekspeditivnosti o kojem govore aplikantice, te protoku vremena od nestanka njihovih muževa, Sud će uzeti u obzir samo period nakon 2005. godine kada je osposobljen domaći pravni sistem za rad na predmetima nestalih (vidi presudu *Palić*, citirana gore, tačka 70, u pogledu situacije u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini, posebno u prvih deset godina nakon rata; vidi također tačku 5. u tekstu gore o odnosu između domaćih organa i MKSJ-a tokom toga perioda). Potrebno je napomenuti u vezi s tim, da je standard za ekspeditivnost u ovakvim historijskim predmetima mnogo drugačiji od standarda koji se primjenjuje na nedavne događaje kod kojih je vrijeme često od suštinskog značaja za očuvanje važnih dokaza na licu mjesta i ispitivanje svjedoka dok je njihovo sjećanje još uvijek svježije i detaljno (vidi *Varnava i drugi*, citirana gore, tačke 191-92, i *Gürtekin i drugi*, citirana gore, tačke 21-22; *Mujkanović i drugi*, citirana gore, tačka 41; *Fazlić i drugi*, citirana gore, tačka 39; i *Šeremet*, citirana gore, tačka 37); *Muratspahić*, citirana gore, tačka 33; *Demirović i drugi*, citirana gore, tačka 34; i *Zuban i Hamidović*, citirana gore, tačka 34). Kada je riječ o predmetnom slučaju, Sud napominje da nije bilo značajnijeg perioda neaktivnosti domaćih organa nakon 2005. godine u pogledu procesuiranja ratnih zločina. Doista, mnogi ratni zločinci već su privedeni pravdi (vidi tačku 5. u tekstu gore). Nadalje, 2008. godine domaći organi vlasti usvojili su Državnu strategiju za rad na predmetima ratnih zločina koja pruža sistematski pristup za rješavanje problema velikog broja neriješenih predmeta ratnih zločina (vidi tačku 22. u tekstu gore). Kako je

gore navedeno, jedan od njenih ciljeva jeste da se najsloženiji predmeti i predmeti od najvećeg prioriteta procesuiraju u roku od sedam godina (odnosno, do kraja 2015.), a ostali predmeti ratnih zločina u roku od petnaest godina (odnosno, do kraja 2023. godine). S obzirom na činjenicu da je Sud našao da su ti rokovi razumni (vidi *Palić*, citirana gore, tačka 51), te da su domaći organi poduzeli mjere da ispune te rokove (vidi tačke 20. i 22. u tekstu gore) zahtjev za razumno brzinom i ekspeditivnošću je također ispunjen.

33. Sud nalazi, uzimajući u obzir posebne okolnosti koje su vladale u Bosni i Hercegovini do 2005. godine, te veliki broj predmeta ratnih zločina pred domaćim sudovima, da nije pokazano da je u provođenju istrage povrijeđen minimum standarda koji zahtijeva član 2. (vidi analogno *Palić*, citirana gore, tačka 71; *Gürtekin i drugi*, citirana gore, tačka 32; *Mujkanović i drugi*, citirana gore, tačka 42; *Fazlić i drugi*, citirana gore, tačka 40; *Šeremet*, citirana gore, tačka 38; *Muratspahić*, citirana gore, tačka 34; *Demirović i drugi*, citirana gore, tačka 35; and *Zuban i Hamidović*, citirana gore, tačka 35).

34. Iz navedenog slijedi da je ova pritužba očigledno neosnovana, te se kao takva mora odbaciti u skladu sa članom 35. tačke 3. (a) i 4. Konvencije.

C. Član 3. Konvencije

35. Član 3. glasi:

„Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, niti neljudskom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.“

36. Vlada navodi da nadležni organi vlasti ulažu napore da pronadu, ekshumiraju i identificiraju posmrtno ostatke svih nestalih osoba, te da privedu pravdi sve odgovorne za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena za vrijeme rata koji se vodio u periodu 1992-95.

37. Aplikantice su izrazile svoje neslaganje s tim, bez ulaženja u detalje.

38. Glavna načela s tim u vezi ponovljena su u presudama *Varnava i drugi*, citirana gore, tačka 200; i *Janowiec i drugi protiv Rusije* [GC], br. 55508/07 i 29520/09, tačke 178-79, ESLJP 2013.

39. U predmetnom slučaju, Sud je našao u tačkama 29-32 u tekstu gore da vlasti nisu prekršile niti jednu dužnost u pogledu razumne ekspeditivnosti ili obavještavanja aplikanata u skladu sa procesnim aspektom člana 2. Konvencije. Nadalje, jednoj od aplikantica isplaćena je naknada na ime nematerijalne štete zbog nestanka i smrti njenog supruga (vidi tačku 12. u tekstu gore).

40. Prema tome, iako priznaje težinu fenomena nestanaka i patnju aplikanata, Sud nalazi da se u okolnostima ovog predmeta reakcije vlasti ne mogu smatrati nehumanim ili ponižavajućim postupanjem (vidi po analogiji, *Mujkanović i drugi*, citirana gore, tačka 50; *Fazlić drugi*, citirana

gore, tačka 48; *Šeremet*, cited above, § 45; *Muratspahić*, citirana gore, tačka 41; *Demirović i drugi*, citirana gore, tačka 42; i *Zuban i Hamidović*, citirana gore, tačka 42). Ova pritužba je stoga očigledno neosnovana, te se mora odbaciti u skladu sa članom 35. tačke 3. (a) i 4. Konvencije.

D. Članovi 5, 6, 8, 13. i 14. Konvencije

41. Konačno, aplikanti navode povredu članova 5, 6, 8, 13. i 14, pozivajući se u suštini na stajališta koja su u osnovi njihovih drugih pritužbi prema Konvenciji.

Član 5. u relevantnom dijelu propisuje sljedeće:

„1. Svako ima pravo na slobodu i sigurnost ličnosti. Niko ne smije biti lišen slobode izuzev u sljedećim slučajevima i u skladu sa postupkom propisanim zakonom:

(a) zakonitog lišenja slobode osobe po presudi nadležnog suda:

(b) zakonitog hapšenja ili lišenja slobode zbog nepovinoanjanja zakonitom nalogu suda ili u cilju osiguranja izvršenja bilo koje obveze propisane zakonom;

(c) zakonitog hapšenja ili lišenja slobode osobe radi privođenja nadležnom sudskom tijelu kada postoji opravdana sumnja da je osoba izvršila krivično djelo, ili kada se to opravdano smatra neophodnim kako bi se spriječilo da osoba izvrši krivično djelo ili da, nakon izvršenja krivičnog djela, pobjegne;

...

2. Svako ko je uhapšen bit će odmah obaviješten, na jeziku koji razumije, o razlozima hapšenja i svim optužbama protiv njega.

3. Svako ko je uhapšen ili lišen slobode prema odredbama stava 1.(c) ovog člana mora odmah biti izveden pred sudiju ili drugu službenu osobu ovlaštenu zakonom za vršenje sudske vlasti, te ima pravo na suđenje u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se uvjetovati garancijama da će se osoba pojaviti na suđenju.

4. Svako ko je lišen slobode hapšenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak kako bi sud u kratkom roku odlučio o zakonitosti lišenja slobode, te ukoliko ono nije bilo zakonito, naredio puštanje na slobodu.

5. Svako ko je bio žrtva hapšenja ili lišenja slobode protivno odredbama ovog člana ima izvršivo pravo na obeštećenje.“

Član 6. u relevantnom dijelu glasi:

„Prilikom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o bilo kakvoj krivičnoj optužbi protiv njega, svako ima pravo na pravičan i javni postupak u razumnom roku, pred neovisnim i nepristrasnim sudom uspostavljenim na osnovu zakona...“

Član 8. u relevantnom dijelu propisuje:

„1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske...“

Član 13. glasi:

„Svako čija su prava i slobode utvrđene ovom Konvencijom povrijeđene ima pravo na djelotvoran pravni lijek pred domaćim tijelima, čak i kada su povredu učinile osobe u vršenju svoje službene dužnosti.“

Član 14. glasi:

„Uživanje prava i sloboda predviđenih ovom Konvencijom osigurava se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovno stanje, rođenje ili drugi status.“

42. Nakon što je ispitaio podneske strana u postupku, te imajući u vidu svoje zaključke u vezi sa članovima 2. i 3. u tekstu gore, Sud smatra da činjenice koje su predmet pritužbi ne otkrivaju bilo kakve naznake povrede članova 5, 6, 8, 13, i/ili 14. Konvencije. Iz toga proizlazi da je i ovaj dio aplikacije očigledno neosnovan, te se mora odbaciti u skladu sa članom 35. stavovi 3. (a) i 4. Konvencije.

Iz navedenih razloga, Sud je jednoglasno

Odlučio spojiti Aplikacije;

Proglasio aplikacije nedopuštenima

Françoise Elens-Passos
registrar

Ineta Ziemele
predsjednica